

Til gengæld fremhæves med rette filmen om Wannsee-konferencen som et eksempel på bureaukratiet i dets yderste gru. Her er administrationen og dens kiv og unoder og effektivitet i fuld udfoldelse – men opgaven er udryddelsen af jøderne.

Mod slutningen har forfatteren et sammenfattende essay om myndighed og borger, hvori han søger at samle sin fremstilling under overskrifter som myndighedernes ufejlbarlighed og uudgrundelighed, og hvor humlen (selvfølgelig) er, at de mennesker, der er myndigheder, hverken er særlig fejlfrie eller særlig mystiske. Men både myndighedspersonerne og borgerne lever mere eller mindre bevidst med i en art spil, der kan opfattes som et narrespil eller som den måde, systemet nu engang kører på.

I det hele en meget læseværdig bog, fordi den vækker til eftertanke også udover selve teksten, og fordi den bevidst bevæger sig på grænsen mellem fornuft og følelse, mellem forskning og digt. Og det vækker tillid, at forfatteren erkender forskningens begrænsning og bøjer sig for digtningens overordnede indsigt.

Flemming Lethan
Boligstyrelsen

Judith Shapiro and Liang Heng, »*Cold winds, warm winds. Intellectual life in China today*«, Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press, 1986, 212 s., 17.95 \$.

Dette er den tredje bog fra et usædvanligt forfatterpar: en forhenværende rødgar-dist fra Maos hjemprovins Hunan og en typisk intellektuel fra New York City. De fandt hinanden i fælles kamp for at realisere en del af Deng Xiaopings demokratiseringspolitik på Hunan Seminarium og flyttede senere til New York sammen. Interessen for demokratiets vilkår i Kina er usvækket, og det er der kommet en god og særdeles aktuel bog ud af. Den er endda rimeligt objektiv, selvom det er The Asian Watch Committee of the Fund for Free Expression, der står bag.

Åndsliv og kunst er specielt politisk følsomme i Kina, dels fordi de var og er et redskab til at opdrage befolkningen med korrekte værdier og holdninger, dels fordi forfattere og kunstnere traditionelt enten er samfundsengagerede, men også samfundskritiske, for eksempel over for korrupsion, eller de er så individualistiske, at dét i sig selv udgør en udfordring for staten. Den primære relation på litteraturens område skal ifølge partiet gå mellem partiledere og læsere; forfattere, redaktører og udgivere er blot mellemmand, der skal videresende holdninger og politik – helst i en klar form.

Skønt 1980'erne er emnet, gives der indledningsvis en god skitse af »den gyldne tid« sidst i 1970'erne, hvor forfatterne kunne bryde det ene tabu efter det andet, uden at forstå at Deng skulle bruge dem (og deres samfundskritik) til at tage magten fra Mao-loyalisterne. Når først hans magt var konsolideret, kunne visse friheder og rettigheder undværes, ja de kunne måske ellers ligefrem blive en trussel for

Til gengæld fremhæves med rette filmen om Wannsee-konferencen som et eksempel på bureaukratiet i dets yderste gru. Her er administrationen og dens kiv og unoder og effektivitet i fuld udfoldelse – men opgaven er udryddelsen af jøderne.

Mod slutningen har forfatteren et sammenfattende essay om myndighed og borger, hvori han søger at samle sin fremstilling under overskrifter som myndighedernes ufejlbarlighed og uudgrundelighed, og hvor humlen (selvfølgelig) er, at de mennesker, der er myndigheder, hverken er særlig fejlfrie eller særlig mystiske. Men både myndighedspersonerne og borgerne lever mere eller mindre bevidst med i en art spil, der kan opfattes som et narrespil eller som den måde, systemet nu engang kører på.

I det hele en meget læseværdig bog, fordi den vækker til eftertanke også udover selve teksten, og fordi den bevidst bevæger sig på grænsen mellem fornuft og følelse, mellem forskning og digt. Og det vækker tillid, at forfatteren erkender forskningens begrænsning og bøjer sig for digtningens overordnede indsigt.

Flemming Lethan
Boligstyrelsen

Judith Shapiro and Liang Heng, »*Cold winds, warm winds. Intellectual life in China today*«, Middletown, Connecticut: Wesleyan University Press, 1986, 212 s., 17.95 \$.

Dette er den tredje bog fra et usædvanligt forfatterpar: en forhenværende rødgar-dist fra Maos hjemprovins Hunan og en typisk intellektuel fra New York City. De fandt hinanden i fælles kamp for at realisere en del af Deng Xiaopings demokratiseringspolitik på Hunan Seminarium og flyttede senere til New York sammen. Interessen for demokratiets vilkår i Kina er usvækket, og det er der kommet en god og særdeles aktuel bog ud af. Den er endda rimeligt objektiv, selvom det er The Asian Watch Committee of the Fund for Free Expression, der står bag.

Åndsliv og kunst er specielt politisk følsomme i Kina, dels fordi de var og er et redskab til at opdrage befolkningen med korrekte værdier og holdninger, dels fordi forfattere og kunstnere traditionelt enten er samfundsenfangerede, men også samfundskritiske, for eksempel over for korrupsion, eller de er så individualistiske, at dét i sig selv udgør en udfordring for staten. Den primære relation på litteraturens område skal ifølge partiet gå mellem partiledere og læsere; forfattere, redaktører og udgivere er blot mellemmand, der skal videresende holdninger og politik – helst i en klar form.

Skønt 1980'erne er emnet, gives der indledningsvis en god skitse af »den gyldne tid« sidst i 1970'erne, hvor forfatterne kunne bryde det ene tabu efter det andet, uden at forstå at Deng skulle bruge dem (og deres samfundskritik) til at tage magten fra Mao-loyalisterne. Når først hans magt var konsolideret, kunne visse friheder og rettigheder undværes, ja de kunne måske ellers ligefrem blive en trussel for

Dengs legitimationsgrundlag. Den første kolde vind blæste i begyndelsen af 1980. Alt for bogstavelige lokale fortolkninger af direktiverne om direkte valg til lokale folkekongresser gav en fornyet vægt på at bevare partiets magt, et imperativ der normalt kan samle alle dets fløje. De fire grundlæggende principper (MLMTT-tænkningen, folkets demokratiske diktatur, partiets ledende stilling og arbejdet for socialisme) knæsattes som Partiets minimalprogram i en økonomistisk periode. Det er, med titlens metafor, kuldepoler, hvorfra det nu atter i 1987 blæser køligt.

Bogens vægtigste bidrag til forskningen er en omfattende faktisk sammenligning af flere forudgående års liberalisering med den stramning, der prægede 1983, især under kampagnen mod åndelig forurening i årets sidste måneder. I takt med de økonomiske reformer var der foregået en intellektuel liberalisering, og der rejstes politiske krav om imødekommenhed over for intellektuelles problemer. Det problem, der optager Liang Heng og Shapiro, er ytringsfriheden og dens begrænsninger, og det medfører en kvalificeret diskussion af partiets midler til politisk kontrol og udviklingen på området siden 1940'erne.

Forholdene for alle kunstarter, og for medierne, beskrives særdeles kompetent, med specielt gode afsnit om litteratur- og kunstetablisementets organisering og traditionen for centralisering. Teoretiske diskussioner på kunstens område fik vide rammer af den nu afsatte Hu Yaobang, der var optaget af de begrænsninger, som hidtidige ideer og tankemønstre lagde på udviklingen af nytænkning. Det er en vigtig konklusion på afsnittet om 1983, at kampagnen mod åndelig forurening, der i starten var rettet mod utvivlsom smudslitteratur, men hurtigt udvidet, blev standset af Hu Yaobangs partisekretariat, fordi den truede gennemførelsen af de økonomiske reformer.

Da forfatterne besøgte Kina i 1985 fandt de derfor større margin for dissens, for intellektuel frihed og for politisk deltagelse end nogensinde før, men de bemærkede også vesterniseringens svækkelse af kinesisk kulturel identitet. Vinden blev koldere i løbet af året, og måske var det et bevidst offer på et symbolsk vigtigt område, for at muliggøre Dengs omfattende sejr over ortodokse og militære på den ekstraordinære partikonference i efteråret. Undertiden kan kulturpolitikken bruges som en indikator for udviklingen i den politiske kamp.

Bogens epilog er ganske profetisk, når den påpeger, at 1985-frihederne repræsenterede en ydergrænse for partiet. »To relax them much further (som det skete i 1986, CSØ) could put its position as ruling party in jeopardy, and possibly stimulate revolt against all reform by more orthodox party forces«. Forfatterne forudser nøgternt, at de økonomiske reformers tilhængere kan blive nødt til pludseligt at ofre personlige og intellektuelle friheder, hvis de angribes af mere ortodokse ledere.

Som det vel anes, er bogen stærk i empiri og svag i analyse. Den mangler dybde og perspektiv og præges af sit udspring i rapporter. Derfor ser den også mest det kontroversielle, det der er genstand for politisk debat, og ikke for eksempel litteraturen som helhed, eller et integreret billede af kulturlivet. Det er ikke, som undertitlen hævder, åndslivet men snarere rammerne for det, åndens frihed eller den intellektuelle frihed, der er hovedsagnet.

Der ligger en stor styrke i de mange personlige kontakter, de to har, men samtidig er der tydelige brister i deres kendskab til kinesisk politik og økonomi, som når de for eksempel opfatter Centralkomiteéns dokument nr. 1, 1983 som af betydning for kontraktssystemet i fabrikker eller teaterenheder. Behandlingen af præ-1976 historien bærer også præg af deres unge alder og en afhængighed af den nuværende ledelses historieskrivning, der blandt andet giver et overforenklet syn på Kulturrevolutionen. Den kan man, med Fairbank, vælge at anskue som et forsøg på at angribe de intellektuelle som en integreret og vigtig del i den gamle magtstruktur. Et afsporet forsøg, som de intellektuelle, med årtusinders nedrivede selvbevidsthed, overlevede, men ikke har i sinde til tilgive.

Mens det er let at etablere bogens værdigrundlag – at intellektuel frihed er en positiv ting, og at marxisme er direkte skadelig for løsningen af Kinas problemer – er det vanskeligere at udlede en underliggende hypotese om kilderne til liberalisering og stramning. En antagelse om en cyklisk udvikling, der fortsat vil oscillere mellem liberale og ideologiske perioder, knyttes til en lidt fatalistisk teori om den periodiske og uundgåelige tilbagevenden af traditionalistiske kræfter efterladt af tusinder af års feudalisme, uanset hvem der sidder inde med den øverste politiske magt. Andetsteds knyttes oscilleringen til kampen mellem fraktioner i partiet. Liberalisering indtræder, når det passer den herskende fraktion i dens kamp mod andre, mens stramning sker, når kunstnerne går for vidt.

En enkel lovmæssighed kan dog måske postuleres: jo bedre den økonomiske situation er, jo varmere er klimaet for intellektuel frihed, for jo mindre frygter partiet for uro i befolkningen. Måske er det afgørende kriterium for behandlingen af bevægelser for intellektuel frihed i virkeligheden, om de truer kommunistpartiets monopol på statsmagten, dvs. om de rejser krav om politiske reformer af vidtrækkende karakter. Det skete i løbet af 1986, ovenikøbet i en situation der også var præget af økonomiske problemer, og resultatet blev en ny stramning. Hvorfor reagerer så få kinesiske intellektuelle tilsyneladende? For det første har de traditionelt haft et nært forhold til policy-making, og primært som konstruktive kritikere, der støttede Kejseren og dennes embedsmænd. For det andet har de – bortset fra de yngste – efterhånden internaliseret de begrænsninger, der i den socialistiske periode har været lagt på dem. For det tredje sker der løbende en kooptering af dissiderende stemmer, sådan at for eksempel medlemmer af Demokratibevægelsen i 1979 allerede synes integrerede i magtstrukturen, nogle endog som partiledere. Tilbud om indflydelse og materielle forbedringer kan, i hvert fald for en tid, bilægge behovet for demokratiske friheder. Og for demokratiets udvidelse blæste der i foråret 1987 arktisk kolde vinde. Dette område kan kun, ifølge Folkets Dagblad, udvikles, når produktivkræfterne er meget mere veludviklede. Før har folk nemlig ikke tid til at tage del i politik, og de har heller ikke tilstrækkelig viden og evne til politisk deltagelse i form af at stemme eller kandidere ved valg. Denne velskrevne bog belyser, hvordan det er kommet så vidt, og giver samtidig et kig ind i Kinas kulturliv.

Clemens Stubbe Østergaard
Institut for Statskundskab